

Kardeşlik ve Yardımlaşma Bilinci^{1*}

1. Konunun Planı

- a. Kur'an'ı Kerim'de Kardeşlik ve Yardımlaşma
- b. Asr-ı Saadette Kardeşlik ve Yardımlaşma
- c. İslam Kardeşliğinin Devam Ettirilmesi

2. Konunun Açılımı ve İşlenişi

Âyet ve hadisler ışığında kardeşlik ve yardımlaşma kavramsal olarak anlatıldıktan sonra kardeşliğin ve yardımlaşmanın öneminden bahsedilir. Asıl kardeşliğin “İslam kardeşliği” olduğunu âyet ve hadisler eşliğinde ifade edilir. En son bölümde duayla konu bitirilir.

3. Konunun Özet Sunumu

Biz alemlerin Rabbi olan Allah'a iman ediyoruz. Bu inancın iki neticesi vardır. Birincisi sadece O'na kulluk etmek, ikincisi canlı-cansız, akıllı- akılsız bütün varlığı Allah'ın eseri olarak görüp özellikle eşrefi mahlukat olan insana saygı göstermektir. Bütün insanlar yaratılış bakımından kardeşimiz, müminler ise ayrıca din kardeşimizdir. Dindaşımız olmayan insanlara karşı vazifemiz temel haklarına saygılı olmak, bize düşmanlık etmedikleri müddetçe onlara adaletli ve iyi davranmak, Din kardeşlerimize yönelik görevimiz ise haklarına saygı göstermenin, onlara iyi davranmanın ötesinde onlarla hemhal ve hemdert olmaktır.

İslâmî literatürde kardeşlik karşılığında kullanılan Arapça uhuvvet, aynı ana babadan veya bunlardan birinden dünyaya gelenler arasındaki kan bağına belirtmesi yanında aynı sülâleye, kabile veya millete mensup olma, aynı inanç ve değerleri, dünya görüşünü paylaşma gibi ortaklık ve benzerlikleri bulunan kişi ya da gruplar arasındaki birlik ve dayanışma ruhunu da ifade etmektedir (Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, “eḥ” md.). Kelime Kur'an ve hadislerle diğer İslâmî kaynaklarda, Câhiliye telakkisinde soy birliğine ve kan bağına dayanan asabiyet kavramının karşıtı olarak tevhid inancını esas alan mânevî birliği, dayanışma ve paylaşma sorumluluğunu anlatmak üzere yaygın biçimde geçmektedir.

İslam kardeşliği her işimizde Allah'ın rızasını gözeterek sağlanabilir ve korunabilir. Rıza-i Bari'ye ulaşmak hepimizin ortak hedefidir ve bu hedefe Kuran'ın belirlediği yolda omuz omuza birlikte yürümekle ulaşılır. Demek ki kardeşliğin lafta kalmaması için Kuran ve Sünnet'in açıkladığı ortak ilkeler etrafında toplanmak ve birbirimizle münasebetimizde takvayı, Allah rızasını esas almak gerekir. Yoksa dünyevî hırslar devreye girer, kardeşliğimiz bozulur. Yüce Rabbimiz bizi bu hususta şiddetle uyarmaktadır:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۗ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

“Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayınız. İşte onlar için büyük bir azap vardır.” (Âl-i İmrân Suresi – 105)

İslam kardeşliğini diri tutabilmek için Yüce Kuran'ın ve Sevgili Peygamberimizin emir ve tavsiyelerine uymak gerekir. Şimdi bu tavsiyeleri birkaç madde halinde sunalım:

¹ Bu vaaz projesi, **Palandöken Müftülüğü Uzman Vaizi Gündüz Karakaş** tarafından hazırlanmıştır.

* **Redaksiyon:** Erzurum Müftülüğü İl İrşad Kurulu

1. İyilik ve Takva hususunda yardımlaşmak: Peygamberimiz bir Sahâbîye buyurdular ki **“Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et.”** Bunun üzerine birisi, *“Ey Allah’ın Resûlü! Eğer mazlum ise yardım ederim, ancak zalimse ona nasıl yardım edeceğim?”* dedi. Resûlullah buyurdu ki, **“Onu zulümden uzaklaştırırsın veya onun zulmüne engel olursun. İşte bu ona yapacağın yardımdır.”** (Buhârî, İkrâh, 7) şeklinde açıkladı meseleyi.
2. İyilik ve Takvada yardımlaşma dostlukla olur; zira gerçek dost senin düşüşünü kendi düşüşü olarak gören ve elinden tutup ayağa kaldıran kişidir. Veli olmanın gereği nedir? Ayeti okuyalım, **يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ** **“Birbirlerine marufu yani meşru ve makul olanı tavsiye ederler, birbirlerini münkerden yani dinen meşru, makbul olmayan şeylerden sakındırırlar.”** (Tevbe Suresi – 71) Dostluk Efendimizin beyanıyla söylersek **“kendin için istediğini kardeşin için de istemeyi”** (Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 59) gerektirir. Bir şey senin için iyiyse, dostunun da ona sahip olmasını istemelisin. Dost aynı zamanda acı söyler; çünkü senin ayıbını kendi ayıbı olarak görür onu gidermeye çalışır. Demek ki kardeşinin iyiliğiyle mutlu olacaksın, ayıbından dolayı rahatsızlık duyup onu düzelteceksin.
3. Her şeyden önce haklara saygılı olacaksın. **“Her hak sahibine hakkını ver!”** (Buhârî, Savm, 51) buyuran bir Peygamberin ümmetiyiz. Hakka iman gereği hak severliktir, her zaman hakkın ve haklının tarafında olmaktır. Şu kesin bir hakikattir: Kardeşlik duygusu ancak hakkın üstün tutulduğu yerde yaşatılabilir.
4. Kardeşlik sevgiyle merhametle ve şefkatle tesis edilir. Sevgi, merhamet ve şefkatın belirtisi ilgidir. Efendimiz Müslümanların birbirlerine ilgisini şöyle açıklıyor: **“Müminler, birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.”** (Müslim, Birr, 66; Buhârî, Edeb, 27) Yine buyuruyor ki : **“Müminlerin birbirlerine olan bağlılığı, birbirine kenetlenerek inşa edilmiş bir binanın tuğlaları gibidir.”** (Buhari, Salat, 88; Müslim, Birr ve Sıla, 65)
5. Böylesi bir ilginin neticesi şudur: Müslümanlar birbirlerinin maddi ve manevi her türlü sıkıntısını gidermeye çalışmalıdırlar. Yine darda kalana yardım etmenin hem dünya hayatımızı hem de ahiretteki hesabımızı kolaylaştıracağını müjdeliyor Efendimiz. Dindarlık aslında samimiyetle Yaratana ibadet etmek, yaratılana özellikle insana şefkat ve merhametle davranmaktır. Din efendimizin tarifiyle “hayırhahlık” başkalarının iyiliğini düşünmek bunun için çalışmaktır. Resûl-i Ekrem (s.a.s.), **“Kim hoşuna giden bir şey görür de 'Mâşâallah lâ kuvvete illâ billâh' (Allah’ın dilediği olur. Ondan başka kuvvet ve kudret sahibi yoktur) derse, ona hiçbir şey zarar vermez.”** (Beyhakî, Şu‘abü’l-îmân, VI, 213) buyurmuştur. Demek ki kıskançlık yok, kindarlık yok dinimizde, temiz kalpli olacaksın; çünkü ahirette bize fayda sağlayacak yegâne şey oraya götüreceğimiz “kalb-i selim” olacak. **“Bir kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da o kulun yardımcısıdır.”** (Ebû Davud, Edeb, 60) diye müjdeliyor Peygamberimiz. Bu yüzden mümin kardeşimize en ufak bir yardımın ve hatta güler yüz göstermenin Allah katında değerli olduğunu bilmeliyiz, birbirimizle ilişkimizi Allah’ın rızasına ulaşmak, cenneti kazanmak için bir imkân olarak görmeliyiz.

4. Sonuç

Konumuz kardeşlik ve yardımlaşma idi. Kardeşlik sevgiyle olur ve birbirimizi sevmeye mecburuz; çünkü cennete Kuran yolunda el ele, omuz omuza yürümekle varılır; zira böyle buyuruyor Rahmet Peygamberi Sevgili Efendimiz, **“İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size, yaptığımız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir iş göstereyim mi? Aranızda selâmı yayın.”** (Müslim, İmân, 93)

Kardeş olmak, arkadaş ve dost olmak; sevinçte ve kederde beraber olmayı göze almak demektir. Ne yazık ki içinde bulunduğumuz modern zamanlarda bu özellikler birer birer hayatımızdan çıkmakta, rekabet, lüks bir yaşam isteği, nimetleri paylaşmada bencillik ve adalet anlayışının değişmesi toplumsal bilincimizde önemli gedikler açmaktadır. Bütün bu olumsuz gelişmeler Hz. Peygamber ve sahabenin hayatı bağlamında yaşantımızı, bireysel ve toplumsal ilişkilerimizi, beklentilerimizi ve ahiretimizi yeniden düşünüp kaybolmaya yüz tutmuş değerlerimizi yeniden hayata dahil etmeyi gerekli kılmaktadır.

Sohbetimizi, yürekten “amin” diyeceğimiz şu dualarla bitirelim: *“Ya Rabbi! Müminler olarak gönüllerimizi birbirine kaynaştır. Bizleri birbirlerine karşı sıcak, birbirlerini gördüğünde yürekleri kaynayan, gözlerinin içi parlayan samimi kardeşler eyle!”*

5. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

- لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقْيَةً ۗ وَيَحْذَرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَاللَّهُ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾

“Müminler müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa artık Allah’la olan bağı koparmış demektir. Ancak onlardan gelebilecek bir tehlikeden korunmanız başkadır. Allah kendisi hakkında sizi uyarıyor. Sonunda dönüş Allah’adır.” (Âl-i İmrân Suresi – 28)

- وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا ۗ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

“Hep birlikte Allah’ın ipine sımsıkı yapışın; bölünüp parçalanmayın. Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah gönüllerinizi birleştirdi ve O’nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi Allah kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor ki doğru yolu bulasınız.” (Âl-i İmrân Suresi – 103)

- فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ ۗ وَنُفِصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

“Ama tövbe ederlerse ve namazlarını kılıp zekâtlarını verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir. Bilmek isteyenler için âyetlerimizi ayrıntılarıyla açıklıyoruz.” (Tevbe Suresi – 7)

- اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَاصْلِحُوا بَيْنَ اٰخْوَانِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

“Müminler ancak kardeşirler, öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin, Allah’a itaatsizlikten sakının ki rahmetine mazhar olasınız.” (Hucurât Suresi – 10)

6. Konu İşlenirken Başyurulabilecek Bazı Hadisler

- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): “...حَسْبُ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ.”

Ebû Hüreyre’den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “...Müslüman kardeşini küçük görmesi kişiye kötülük olarak yeter.” (Ebû Dâvûd, Edeb, 35)

- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “لَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ اِخْوَانًا، وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ.”

Enes b. Malik’ten nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Birbirinizden nefret etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları, kardeş olun. Bir Müslümanın din kardeşiyle üç günden fazla küs durması helâl olmaz!” (Buhârî, Edeb, 62)

- عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ.”

Enes’ten nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Sizden biri, kendisi için istediğini (Müslüman) kardeşi için de istemedikçe (gerçek anlamda) iman etmiş olamaz.” (Buhârî, İmân,7)

- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلَا تَحَسَّسُوا، وَلَا تَجَسَّسُوا، وَلَا تَنَافَسُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا، عِبَادَ اللَّهِ اِخْوَانًا.”

Ebû Hüreyre’den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Zandan sakının! Zira zan, yalanın ta kendisidir. Birbirinizin sözlerine kulak kabartmayın. Birbirinizin özel hâllerini araştırmayın. Birbirinizle üstünlük yarışı içine girmeyin. Birbirinize haset etmeyin. Birbirinize kin beslemeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun!” (Müslim, Birr, 28)

- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): “أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ: قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: “إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ، وَفَسَادُ ذَاتِ الْبَيْنِ الْحَالِقَةُ.”

Ebu'd-Derdâ'dan nakledildiğine göre, Resûlullah (sav), “**Size oruç, namaz ve sadakadan daha faziletli olan şeyi bildireyim mi?**” diye sordu. Sahâbe, “*Elbette ey Allah'ın Resûlü.*” dediler. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: “**İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını bozmak ise (imanı) kökünden kazır.**” (Ebû Dâvûd, Edeb, 50; Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 56)

7. Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

- ❖ DİA, “**Kardeşlik**” ile İlişkili Maddeler
E-Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kardeslik/iliskili-maddeler>
- ❖ Hadislerle İslâm, “**Kardeşlik Hukuku: Müminler Kardeşirler**” – DİB, Cilt 3 Sayfa 349
E-Kaynak: <https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/sayfa.php?CILT=3&SAYFA=349>
- ❖ Hadislerle İslâm, “**Arabuluculuk: Kardeşlerin Arasını Bulmak**” – DİB, Cilt 3 Sayfa 359
E-Kaynak: <https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/sayfa.php?CILT=3&SAYFA=359>
- ❖ Komisyon, “**Kardeşlik Yazıları**”, Ankara: DİB Yayınları
E-Kaynak: <https://yayin.diyaret.gov.tr/Product/Detail?productId=4151>
- ❖ Komisyon, “**Hz. Peygamber ve Kardeşlik Hukuku**”, Ankara: DİB Yayınları
E-Kaynak: <https://yayin.diyaret.gov.tr/Product/Detail?productId=481>

